

İNSAN DOĞASI: SAVAŞIN MAYASI MI? ZEHİRİ Mİ?

Gülnur Elçik

Terminus ad quem[1] olarak savaşın, kapitalizm ve onun anonim iktidarı aracılığıyla çevre, insan -ve özellikle kadın-aleyhindeki işleyişi, savaşı “kendine şey” olarak tarihin üstünde bir yere konumlandırmaktadır. Savaşı haklı çıkarma gerekçeleri ise bu anakronikliğin yarattığı zeminsizlikte esas söylemlerini “öze” yönlendirme eğilimi gösterir.

İnsan doğası üzerine yürütülen tartışmalarda -geçici olarak- “doğal dünyayla insan dünyası arasında özde bir farklılık görülme(diği)”[2] varsayımından yola çıktığımızda merkezi nitelikte iki soru ile karşılaşırız:

1. Doğadaki rekabeti toplumdaki rekabetle eşdeğer bir kategori içerisinde ele almak mümkün müdür? Ya da doğa bu türden bir kategori imkanı tanımakta mıdır?
2. Doğada özgürlük isteği mi, yoksa güvenlik ihtiyacı mı yönlendiricidir?

Bu iki sorunun odaklandığı rekabet ve özgürlük kelimeleri insan doğası üzerine yapılan tartışmaları “insan dünyasının 'özü' ve hayvan yaşayışı” arasında yapılacak bir kıyasa taşıyor. Bu değerlendirmede öncelikli olarak hayvanlar arasındaki mücadelelerin katliamlara yol açmadığı, cinayet için gerek duyulan nitelikte bir kastı barındırmadığı sonucuna ulaşabiliriz. İlaveten “hayvanın en azından varoluşunu türdeşiyle kanlı bir biçimde hesaplaşmaya adanmış olmaması”[3] tespiti de canlılar dünyasındaki “yaşama

mücadelesinden” yola çıkılarak “savaşın normalleştirilmesi” projesini geçersiz kılmaya yetiyor.

Daha genel bir çerçevede doğanın verilerini değerlendirdiğimizde ise özellikle doğadaki zıtlıklardan faydalanarak savaş ve barışın olumlanması eğilimi ile karşılaşırız. Doğanın mekanik işleyişinin hep bir uyuma yönelik[4] olduğu inancıyla sürekli barışın garantisini doğada arayan Kant, ya da “her türlü uyumsuzluğun evrenin canı olduğu” savını öne süren Heraklitos'un söyledikleri savaş savunusunda bulunan pek çok düşünür için ilham kaynağı olmuş ve bu yolla doğadaki aydınlık ve karanlık, kış ve yaz, sıcak ve soğuk, gündüz ve gece arasındaki karşıtlık gibi, savaş ve barış arasındaki zıtlığın da evrensel bir doğal dengeyi işaret ettiği savunusu öne çıkarılmıştır. Ne ki; her biri doğanın kendince gerçekleştirilen bu eylemlerin, gerçekleşmesi insanın iradesine kalmış olan savaş ve barış eylem- edimi ile kıyaslanmaz bir kategoride ele alınması her şeyden evvel ahlaki bir kategorilendirme değildir. İnsanın doğasında/özünde bu zıtlığa paralel olarak “sevme ve saldırma” zıtlığına başvurulması daha makul olabilir. Savaş ise bu

saldırının yıkıcı bir versiyonu, hunharca eylenen biçimi olarak saldırganlıktan farklılaşır.

Savaş savunusunda bulunan tezlerin en belirgin dayanaklarından birini oluşturan “insan doğasının şiddete eğilimliliği” varsayımı, referansını çoğunlukla “insan doğasının arzularından oluştuğu, dolayısıyla rekabet, galibiyet ve üstünlük kurma eğiliminin doğal durum insanının arzuları olduğunu” öne süren Hobbes'un[5] fikrî içeriğinden alır. Oysa insan doğasına ilişkin olarak yürütülen tartışmalar Rousseau'nun Hobbes'a mukabellen sorduğu soruyla kolayca noktalanır: İnsan doğasının şiddete eğilimliliğinin düzeyi konusunda tartışan insan, tartışmaya çoktan kurgulanmış bir akılla tarih boyunca eğitim, savaş vb.. yollarla, hep bir sonraki şiddete yönlendirilmiş bir akılla- katılmış olmayacak mı?

Bu analizle insan doğası ve savaş ilişkilendirmesinde asıl üzerinde durulması gereken noktaya ulaşıyoruz.. Konuyu ele alırken “insan doğasının kötü olduğu” iddiasının doğru olduğunu varsayarak bir soru yönelteceğiz:

İnsanın şiddete olan eğilimi, başlı başına savaşlara yol açacak kadar güçlü bir eğilim midir?

Bu soruya “evet” yanıtının verilmesi halinde “insanın doğasının kötülüğü” (sebebi) ile yol açabileceği sonuçlar arasında bir ölçülülük olması gerektiğini kabul etmek gerekir. Oysa savaşın maliyeti insanlar ordusunun sebep olabileceğinin çok üstündedir. Soruyu biraz değiştirerek soralım:

İnsan doğası kötüden çok iyiye eğilimli olsaydı insan savaşırılmaz mıydı?

Bu durumda iddiamız; doğadan ürettikleriyle doğal olmayan birikim, yatırım gibi yollara başvuran insanın, bu “fiktif metaların” üretimi için insan doğasının iyiliğe olan eğiliminden “daha fazla” kötülüğe olan eğilimini değerlendirmeyi seçtiğidir. Bu geçiş süreci, insan doğasının da bu çıkar süreçlerine göre değerlendirilmesi sonucunu doğurmuştur.[6] İnsan kötü bir eylem için bile iyilikle güdülenir: “yaşamın kötülük, yaşamın şiddet” nidalarıyla değil; “adalet için” insan öldürmek!

Sonuç olarak kültürlerin sonsuz çeşitliliğinin en azından insan doğasının esnekliğine tanıklık etmekte olduğu[7] gerçeği, savaşın açıklanmasında başvurulacak söylemleri zorunlu olarak insan doğasının değil kapitalizmin eğilimlerinin açıklanmasına yöneltmektedir. Kapitalizmin açıklanması bugün doğa ve insan arasında kurulan ilişkinin menfi süreçlere göre yorumlanışının getirdiği dönüşümü de açığa çıkaracaktır.

- 1) Bir şeyin başlangıç ve bitiş tarihinin kesin olarak bilinmediği bir süreci göstermek için kullanılan Latince deyim
- 2) Malherbe Michel, “Modern Düşünce İçinde Doğa Bilimi ve Siyaset Bilimi”, Çev: Necmettin Kamil Sevil, Siyaset Felsefesi Sözlüğü içinde, 1. baskı, İstanbul, İletişim, 2003, s. 242
- 3) Timuçin Afşar, “Savaş Nedir”, Felsefelogos, sayı:22, 2004/1, s.9
- 4) Kant Immanuel, Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Taslak, Çev: Nejat Bozkurt, İstanbul, Remzi, s.243
- 5) “Homo hominus lupus (insan insanın kurdudur)”
- 6) “Bizim tezimiz, dengesini kendi sağlayan piyasa fikrinin düpedüz ütopya olduğu. Böyle bir kurum toplumun insani ve doğal özünü yok etmeden uzun süre yaşayamazdı”. Polanyi Karl, Büyük Dönüşüm, Çev: Ayşe Buğra, 3. baskı, İstanbul, İletişim, 2003, s.36
- 7) Raynaud, Philippe, “Doğa ve Tarih”, Çev: Necmettin Kamil Sevil, Siyaset felsefesi Sözlüğü içinde,s. 251